

Fimmtudaginn 10. nóvember 1994.

Nr. 46/1992.

Protabú Íslensk-portúgalska hf.

(Kjartan Ragnars hrl.)

gegn

Íslandsbanka hf.

(Jón G. Briem hrl.)

Bankar. Skuldajöfnuður. 32. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason og Gunnlaugur Claessen og Arnljótur Björnsson prófessor.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 3. febrúar 1992. Hann krefst þess, að stefndi verði dæmdur til að greiða 906.738 krónur auk dráttarvaxta samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. október 1990 til greiðsludags og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti úr hendi áfrýjanda.

Svo sem greint er í héraðsdómi, tók stefndi 1. janúar 1990 við réttindum og skyldum Alþýðubankans hf.

Ekki er komið fram í máli þessu, að 14. gr. samþykktar fyrir Alþýðubankann hf., sem frá er greint í héraðsdómi, hafi verið kynnt forsvarsmönnum Íslensk-portúgalska hf. Verður því ekki talið, að ákvæði þetta hafi verið hluti af viðskiptaskilmálum reikningseiganda og bankans.

Bankinn átti handveð í innstæðum félagsins á sérstökum sparisjóðsreikningum og hafði því heimild til að ráðstafa þeim innstæðum án atbeina veðþola og jafna þeim gegn skuldum hans við bankann, og er það ágreiningslaust í málinu. Ágreiningur málsaðila snýr að hinu, hvort stefndi eigi á grundvelli 32. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978, sbr. nú 100. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl., víðtækari heimild til skuldajöfnunar en leiðir af almennum reglum um skuldajöfnuð milli aðila, sem eru fjár síns ráðandi.

Í dómnum er lýst ítrekuðum tilraunum áfrýjanda til þess að fá greiðslu á innstæðum, að fjárhæð samtals 522.847,43 krónur, á þrem tékkareikningum í Alþýðubankanum hf. Bankinn sendi hvorki sér-

staka tilkynningu til áfrýjanda um skuldajöfnuð né hreyfði því í kröfulýsingum, sem getið er í héraðsdómi, að hann teldi sig eiga rétt til að nota innstæður á reikningum þessum til skuldajafnaðar. Kom yfirlýsing um skuldajöfnuð ekki fram fyrr en í greinargerð stefnda í héraði 2. maí 1991, þ. e. löngu eftir að bankinn hafði einhliða ráðstafað innstæðum upp í skuldir áfrýjanda. Með þessu þykir stefndi hafa fyrirgert rétti til að bera fyrir sig skuldajöfnuð. Kemur þá ekki sérstaklega til álita, hvernig skýra beri 32. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978. Ber því að taka kröfur áfrýjanda í máli þessu til greina með þeim hætti, að dæmdur verður upprunalegur höfuðstóll, 522.847,43 krónur, með dráttarvöxtum frá 10. október 1988.

Eftir atvikum er rétt, að hvor aðila beri sinn málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Íslandsbanki hf., greiði áfrýjanda, þrotabúi Íslensk-portúgalska hf., 522.847,43 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 frá 10. október 1988 til greiðsludags.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 6. nóvember 1991.

Mál þetta, sem var dómtekið 24. október sl., hefur Kjartan Ragnars hrl., Reykjavík, höfðað fyrir dóminum f. h. þrotabús Íslensk-portúgalska hf., Reykjavík, 28. febrúar 1991 á hendur Íslandsbanka hf., Reykjavík, til greiðslu 906.738 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25 frá 10. október 1990 til greiðsludags og málskostnaðar samkvæmt taxta LMFÍ, og beri málskostnaðarfjárhæð dráttarvexti frá 15. degi eftir dómsuppsögu til greiðsludags. Dráttarvextir bætist við höfuðstól á 12 mánaða fresti, í fyrsta sinn 10. október 1991.

Af stefnda hálfu er krafist sýknu og málskostnaðar og dráttarvaxta þar af.

Bú Íslensk-portúgalska hf. varð gjaldþrota 4. október 1988. Hinn 10. október 1988 átti það samtals 522.847,43 kr. á þremur hlaupareikningum í Alþýðubankanum. Hinn 1. janúar 1990 tók Íslandsbanki hf. við réttindum og skyldum Alþýðubankans hf. Stefndi er skiptastjóri þrotabúsins. Hann krefur um útborgun innstæðnanna auk vaxta og kostnaðar. Vörn stefnda byggist á skuldajöfnuði.

Hinn 10. október 1988 hugðist stefnandi taka út innstæður reikninganna, en stefndi neitaði afhendingu og óskaði eftir, að lögð yrði fram formleg afhendingarbeiðni. Með bréfi, dags. sama dag, krafði stefnandi stefnda greiðslu innstæðnanna auk áfallinna vaxta og ítrekaði þá kröfu 25. s. m. Hinn 16. desember 1988 lýsti stefndi 12.000.000 kr. auk vaxta í búið til bráðabirgða. Kröfunni var hafnað vegna vanreifunar.

Hinn 18. janúar 1989 leiðrétti bankinn kröfulýsingu sína, en henni var enn hafnað að hluta. Að lokum voru þó leiðréttar kröfur bankans samþykktar, samtals að fjárhæð 7.672.473 kr., sem almennar kröfur. Ekkert kom fram um hinar umdeildu innstæður í þeim orðsendingum, sem fóru milli aðila út af kröfulýsingunni.

Hinn 20. febrúar 1990 ritaði stefnandi stefnda kröfubréf til innheimtu skuldarinnar. Hinn 25. apríl 1990 ritaði hann bankaeftirliti Seðlabanka Íslands bréf með beiðni um, að það léti málið til sín taka. Bankaeftirlitið leit- aði eftir upplýsingum frá stefnda og sjónarmiðum hans með bréfi, dags. 8. maí 1990. Svar við bréfi þessu hefur ekki komið fram í málinu. Í bréfi bankaeftirlitsins, dags. 8. ágúst 1990, kemur fram, að samkvæmt upplýsingum stefnda hafi innstæðunum verið ráðstafað upp í skuldir, en það telur bankaeftirlitið stefnda hafa verið heimilt. Hins vegar telur það aðfinnslu- vert, að stefndi skyldi ekki gera stefnanda tafarlaust grein fyrir afstöðu sinni.

Höfuðstóll dómkröfu stefnanda er fenginn með því að bæta vöxtum við samanlagða fjárhæð innstæðna á hlaupareikningunum.

Stefndi krafðist upphaflega aðallega frávísunar, en þeirri kröfu var hrundið með úrskurði 10. september sl.

Stefndi reisir skuldajafnaðarrétt sinn á 14. gr. samþykktu fyrir Alpýðu- bankann hf. og 32. gr. laga nr. 6/1978. Þá telur hann stefnanda hafa viður- kennt skuldajafnaðarrétt sinn með óbeinum hætti og glatað hugsanlegum rétti með tómlæti. Stefnandi telur bankanum hafa verið óheimilt að ráð- stafa innstæðunum þegar af þeirri ástæðu, að hann tilkynnti aldrei um þá ráðstöfun, en jafnvel þótt svo hefði verið, telur stefnandi, að ráðstöfun inn- stæðnanna hefði verið óheimil, þar sem bankainnstæður verði við upp- kvaðningu gjaldþrotaúrskurðar eign þrotabúsins, sem enginn geti ráðstafað nema þrotabúið sjálft. Jafnframt er á því byggt, að stefndi hafi fyrir tómlæt- is sakir misst allan hugsanlegan rétt til að ráðstafa innstæðunum. Af hálfu stefnda er á það bent, að búið öðlist ekki betri rétt en þrotamaður átti. Við aðalflutning málsins var lýst þeirri skoðun af hálfu stefnanda, að stefnda hefði sem fjárgeymslumanni verið óheimill skuldajöfnuður, þar sem féð hefði verið fengið honum til vörslu sem depositum irregulare.

Stefnandi þykir ekki hafa sýnt fram á, að reglur um takmörkun skuldajafnaðarheimildar varðandi lánssamninga leiði til þess, að lánastofnun sé meinað að neyta þessa úrræðis varðandi tékkareikninga. Samkvæmt 14. gr. samþykktu Alþýðubankans hf., sem lagðar hafa verið fram í málinu, er bankanum heimilt að ráðstafa fé af veltuinnlánsreikningum til greiðslu gjaldfallinna skulda reikningseiganda við bankann. Þykir verða að líta á þetta ákvæði sem hluta af viðskiptaskilmálum aðila. Það fer ekki í bága við ófrávíkjanleg lagaákvæði og þarfnast ekki sérstakrar lagastoðar.

Samkvæmt 32. gr. laga nr. 6/1978 um gjaldþrotaskipti getur hver sá, sem skuldar þrotabúi, dregið frá það, sem hann á hjá því, hvernig sem kröfu og gagnkröfu er farið. Samkvæmt þessu mátti stefnandi skuldajafna kröfum sínum við kröfur stefnanda, byggðar á samningum þeirra um hlaupareikningsviðskipti. Samkvæmt óskráðum reglum íslensks kröfuréttar gat skuldajöfnuður þó ekki orðið, fyrr en stefnandi kom tilkynningu þar um til stefnda. Slíka tilkynningu er ekki að finna fyrr en í greinargerð stefnda, fram lagðri í dóm 28. febrúar 1991. Ekkert, sem stefndi aðhafðist eða lét ógert fram að því, gaf þó stefnanda ástæðu til að ætla, að stefndi gæfi eftir skuldajafnaðarrétt sinn, og verður þá ekki á það fallist, að stefndi hafi glatað skuldajafnaðarrétti sínum fyrir tómlæti. Hins vegar olli það vandkvæðum við meðferð búsins, að stefndi gaf ekki skýra og gilda skuldajafnaðaryfirlýsingu, strax og það var unnt. Yfirlýsing bankans varð ekki knúin fram öðruvísi en með málsókn. Þykir það eiga að leiða til þess, að málskostnaður verði felldur niður.

Steingrímur Gautur Kristjánsson borgardómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Íslandsbanki hf., skal vera sýkn af öllum kröfum stefnanda, þrotabús Íslensk-portúgalska hf. Málskostnaður fellur niður.